Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2020, 3(2): 114-124.

DOI:10.26677/TR1010.2020.345

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası:

<https://www.sobibder.org>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Türkiye'nin Uluslararası Pazar Arayışında Bir Alternatif Olarak APEC

Dr. Öğr. Üyesi Merve Büşra ENGİN ÖZTÜRK, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, İstanbul, e-posta: mbusra@istanbul.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4373-0113>

Öz

Dünya ekonomisinin yarısından fazlasını oluşturan Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC), uluslararası ticaret hacminin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Özellikle 2008 finansal krizinden sonra talep daralması yaşayan Avrupa Birliği ülkeleri ile dış ticaret hacminde düşüş yaşanmasıyla Türkiye' kendisine alternatif pazarlar aramaya ve bu pazarlardaki dış ticaretini artırmaya yönelmiştir. Dünyanın en güçlü ekonomilerini de içeren APEC' in dünya ticareti içerisindeki en önemli ekonomik örgüt olması Türkiye'nin söz konusu örgütle dış ticaret ilişkilerini önemli hale getirmektedir. Bu çalışmanın amacı dünyada ve Türkiye' deki güncel uluslararası ticaret verilerini değerlendirmek, Türkiye'nin uluslararası ticaretinde APEC' in payını araştırmak, alternatifi olduğu Avrupa Birliği'nin uluslararası ticaretteki egemenliğini tartışmak, APEC ile Türkiye'nin mevcut ve potansiyel ticaret hacmini yorumlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, APEC, Türkiye.

Makale Gönderme Tarihi: 11.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 26.02.2020

Önerilen Atıf:

Engin Öztürk, M. B. (2020). Türkiye'nin Uluslararası Pazar Arayışında Bir Alternatif Olarak APEC, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2): 114-124.

© 2020 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

RESEARCH PAPER

APEC As an Alternative International Market for Turkey

Assistant Prof. Dr. Merve Büşra ENGİN ÖZTÜRK, İstanbul University-Cerrahpaşa, Vocational School of Social Sciences, İstanbul, e-mail: mbusra@istanbul.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4373-0113>

Abstract

Asia Pacific Economic Cooperation (APEC), which has more than half of the world economy, is almost half of international trade volume. Especially after financial crisis in 2008, the foreign trade volume fell because of European countries having demand shrinkage, thus Turkey begun to search for new markets or bigger market shares. APEC including World's largest economies is the biggest cooperation for world trade and this makes foreign trade relations between Turkey and APEC more important. The aim of this study is to evaluate recent developments in foreign trade for Turkey and World, to search for share of APEC in Turkey's foreign trade, to discuss the domination of European Union in international trade and to interpret current and potential trade volume between Turkey and APEC.

Keywords: International Trade, APEC, Turkey.

Received: 11.01.2020

Accepted: 26.02.2020

Suggested Citation:

Engin Öztürk, M. B. (2020). APEC As an Alternative International Market for Turkey, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 3(2): 114-124.

© 2020 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

GİRİŞ

1980'li yıllarda dünya ticaretindeki gelişmelerle, sermaye hareketlerinin önündeki engeller de ortadan kalkmaya başlamıştır. Ticaret, üretim, sermaye hareketleri ve teknolojiadaki gelişmeler, ülkeler arasındaki rekabeti arttırırken, mal ve faktör piyasalarının serbestleşmesini ve ülkelerin coğrafi ya da küresel boyutta bütünleşmesini ortaya çıkarmıştır. Entegrasyonun aşamaları; ekonomik işbirlikleri, serbest ticaret bölgeleri, gümrük birlikleri, ortak pazarlar ve ekonomik ve parasal birlikler şeklinde kendini göstermekte ve aynı sıralamada daha büyük bir ekonomik bütünleşmeyi ifade etmektedir. Birlik içinde ekonomik ve siyasi ilişkilerin artarak ve birlik dışında daha büyük bir güç birliği oluşturarak ülkeler, birbirlerine daha bağlı hale gelmektedir. Hatta bu bağlılık bütünleşme derecesi arttıkça bağımlılık haline de gelebilmektedir. Olumlu yönlerine bakıldığında serbest ve dışa açık ticaret, üretim maliyetlerini düşürmeye yardımcı olur, mal ve hizmet fiyatlarını azaltır, yatırımlar için fırsatlar yaratarak üye ülke ekonomilerinin büyümesine yardımcı olur. Coğrafi bir temele dayalı olan Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü entegrasyon aşaması açısından çok gelişmiş bir ekonomik entegrasyon olarak adlandırılmasa da, dünya ekonomisine büyük katkı sağlayan, süper güç ve Asya kaplanları olarak ifade edilen ülkeleri içermesinden ötürü oldukça önemlidir. Bu çalışmada öncelikle söz konusu örgüt tanımlanacak, sonra dünya ticaretindeki yeri ortaya konacak ve APEC' in Türkiye' nin dış ticaret pazarındaki artan önemi gerekçeleri ile tartışılacaktır.

ASYA-PASİFİK EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (APEC)

APEC, Asya-Pasifik bölgesinde ticaret ve yatırımın serbestleştirilmesi, ekonomilerin entegrasyonu için ticari ve teknik işbirliği ile iş bağlantılarının kolaylaştırılması amacını güden 1989 yılında kurulmuş bir entegrasyondur. (www.apec.org) Merkezi Singapur olan APEC' birincil amacı Asya-Pasifik bölgesinde sürdürülebilir ekonomik büyüme ve refahı sağlamaktır. Bunun için Asya-Pasifik bölgesinde ticaretin ve yatırımın serbestleştirilmesi, ekonominin entegrasyonu için ticari ve teknik işbirliği ile iş bağlantılarının kolaylaştırılması hedefleri vardır. APEC bölgesel ekonomik entegrasyonu hızlandırmak, ekonomik ve teknik işbirliğini teşvik etmek, insan güvenliğini arttırmak, olumlu ve sürdürülebilir iş ortamını kolaylaştırmak, ücretsiz ve açık ticaret ve yatırım suretiyle dinamik ve uyumlu Asya-Pasifik toplum inşa etmek politika hedeflerini belirlemiştir. (Türk, 2012: 3) APEC' e üye olan 21 ülke şöyledir: Avustralya, Brunei Darussalam, Kanada, Şili, Çin, Hong Kong Özel İdaresi, Endonezya, Japonya, Kore, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Peru, Filipinler, Rusya Federasyonu, Singapur, Tayvan, Tayland, ABD ve Vietnam'dır. Türkiye APEC' e üye değildir.

APEC çerçevesindeki işbirliğinin temel hedefleri üyeler arasında gümrük tarifelerinin düşürülmesi ve diğer ticaret engellerinin azaltılması, yerel bazda verimli ekonomilerin oluşmasına katkı sağlanması, bu sayede ithalatın önemli bir biçimde artırılmasıdır. (www.apec.org) APEC' in koyduğu bu hedeflerin gerçekleştirilmesi açısından APEC' e üye ülke liderlerinin 1994'te Endonezya'nın Bogor şehrinde kabul ettikleri "Bogor Hedefleri" anahtar bir yer tutmaktadır. Sanayileşmiş ülkeler açısından 2010, gelişmekte olan ülkeler tarafından ise 2020 yılında hayata geçirilmesi öngörülen bu hedefler, özetle, Asya- Pasifik bölgesinin bir serbest ticaret ve yatırım alanı haline getirilmesini hedeflemektedir. Bunun yanında, söz konusu belgede sanayileşmiş ekonomilerin gelişmekte olan ekonomilerin kalkınmasına katkıda bulunması, çok taraflı uluslararası ticaret sisteminin güçlendirilmesi, Asya-Pasifik bölgesinde ticaret ve yatırım serbestisinin artırılması, Asya-Pasifik kalkınma işbirliğinin yoğunlaştırılması gibi hedeflere yer verilmiştir. Ayrıca APEC' in içine dönük bir ticari blok haline gelmesine karşı olunduğu vurgulanarak, çok taraflı ticaret müzakerelerinin başarıyla sonuçlanmasına yönelik desteğin altı çizilmiştir (Başar, 2012: 1). APEC 2020 yılına kadar Asya-Pasifik bölgesinde serbest ticaretin

geliştirilmesi ve serbest yatırım bölgesinin oluşturulmasını 46 hedeflemektedir (Seyidoğlu,2013:307).

APEC, 21 üyesi, nüfusu, mili geliri, dış ticaretteki payı ile dünyadaki en önemli bölgesel ekonomik entegrasyon örgütlerinden biridir ve önemi giderek artmaktadır (Öztürk, 2016). Bunda dünyanın en büyük iki ekonomisi olan ABD ve Çin' in APEC üyesi olmasının büyük etkisi vardır. 2 milyar 780 milyon kişilik nüfusa sahiptir. Dünya nüfusunun %40' ını oluşturan APEC, Avrupa Birliği' nden de daha fazla nüfusa sahiptir. APEC' in milli geliri dünya milli gelirinin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. (Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, The APEC Region Trade and Investment, 2017: 24) Bunda Amerika Birleşik Devletlerinin APEC' e üye olmasının büyük rolü vardır. Nitekim Amerika Birleşik Devletlerinin milli geliri neredeyse tüm Avrupa Birliği' nin milli gelirine oldukça yakındır.

Asya-Pasifik Bölgesi, özellikle 1990 yılından sonra ticaretin yoğunlaştığı bölgelerin başında gelmektedir. Bölgesel gelişme için geç kalınmış olsa da bölgesel entegrasyonun en geliştiği yer haline gelmiştir (Reardon vd., 2002). Japonya, Çin, Hindistan, Singapur, Endonezya, Malezya gibi nüfusun yoğun olduğu ve iş gücü maliyetinin dünya üzerinde en düşük olduğu ülkeler de yine bu bölgede yer almaktadır (Altundal ve Somuncu, 2016: 135).

ULUSLARARASI TİCARETTE APEC' İN PAYI

Her ne kadar coğrafi keşifler ile Atlantik okyanusuna kıyısı olan ülkelerdeki ticaret gelişmiş olup, arka kısımda kalan Pasifik Okyanusu' na kıyısı olan ülkelerde ticaret nispeten geri kalmış olsa da günümüzde uluslararası ticaretin rantları daha çok Uzak Doğu-Pasifik ülkelerinde toplanmakta, Avrupa ikinci planda kalmaktadır (Acar, 2003: 3). Bugün dünyadaki ekonomik gruplar içerisinde en büyük ticaret hacmine sahip olan ekonomik birleşme Asya Pasifik Ekonomik İşbirliğidir.

Tablo 1. Dünya Ticaretinde APEC

Yıllar	Dünya Ticareti Milyar \$		Apec' in Uluslararası Ticareti (Milyar \$)		Pay %	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
2002	6,743	6,495	3,094	2,780	45,9	42,8
2003	7,869	7,589	3,506	3,162	44,5	41,7
2004	9,571	9,222	4,261	3,836	44,5	41,6
2005	10,870	10,508	4,898	4,417	45	42
2006	12,463	12,130	5,575	5,148	44,7	42,4
2007	14,329	14,023	6,205	5,889	43,3	42
2008	16,571	16,160	7,126	6,709	43	41,5
2009	12,778	12,554	5,486	5,339	42,9	42,5
2010	15,503	15,283	7,075	6,859	45,6	45
2011	18,499	18,319	8,481	8,067	45,8	44,1
2012	18,739	18,401	8,861	8,276	47,2	45
2013	19,050	18,951	9,363	8,938	49,1	47,1
2014	19,131	18,985	9,385	9,114	49	48
2015	16,789	16,537	8,313	8,325	49,5	50,3
2016	16,271	16,020	8,009	7,981	49,2	49,8
2017	18,045	17,729	8,959	8,811	49,6	49,6
2018	19,867	19,451	9,925	9,586	49,9	49,2

Kaynak: www.wto.org dan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 1 'de APEC' in uluslararası ticarete hem ithalat hem de ihracatta aldığı paylar yıllar itibariyle yer almaktadır. Buna göre APEC dünya ticaretinin yaklaşık yarısına tekabül etmektedir ve genel olarak hem ithalatı hem de ihracatı söz konusu dönem için genel olarak artma eğiliminde olduğu söylenebilir.

Dünya uluslararası ticaret hacmi 2002 yılından bu yana %35 civarında artmıştır. APEC' in uluslararası ticaretteki payının hem ithalat hem de ihracat için 2008 finansal krizden etkilendiğini, bu dönemden sonra artma eğiliminde olduğu görülmektedir. APEC' in uluslararası ticarete öneminin artmasında üyeleri içerisinde başta dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Çin olmak üzere hızla büyüyen gelişmekte olan ülkelerin var olması büyük rol oynamaktadır.

TÜRKİYE' NİN ULUSLARARASI TİCARETİNDE APEC' İN PAYI

Türkiye, 2012 yılı ihracat verileriyle bir rekora imza atmış, dış ticaret açığı, 2012 yılını yüzde 20,7'lik düşüşle 84 milyar dolara gerilemiştir (www.tuik.gov.tr). Böyle olunca alternatif pazarlarla dış ticaret daha önemli hale gelmiştir.

Tablo 2. Türkiye'nin APEC ile Uluslararası Ticareti

Yıllar	Türkiye'nin Uluslararası Ticareti (Bin \$)		Türkiye-Apec Ticareti (Bin \$)	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
2002	51,270,000	35,762,000	13,036,000	6,163,484
2003	69,339,000	47,253,000	17,815,212	7,042,435
2004	97,540,000	63,121,000	27,999,596	8,841,075
2005	116,774,000	73,476,000	37,398,061	9,539,720
2006	139,576,000	85,535,000	47,615,036	11,183,695
2007	170,063,000	107,272,000	62,161,663	12,412,939
2008	201,961,000	132,002,000	77,290,592	16,014,170
2009	140,869,000	102,138,000	53,929,130	10,903,522
2010	185,541,000	113,979,000	68,371,314	14,360,386
2011	240,839,000	134,915,000	84,301,885	18,040,310
2012	236,544,000	152,537,000	82,710,703	19,881,289
2013	251,661,000	151,803,000	84,827,397	21,157,037
2014	242,177,000	157,610,000	85,811,375	20,345,672
2015	207,207,000	143,850,000	77,791,647	17,255,190
2016	198,618,000	142,532,000	73,479,504	15,809,613
2017	233,800,000	157,940,000	83,550,324	20,390,634
2018	223,039,000	168,023,000	78,680,815	22,160,906

Kaynak: www.trademapp.org verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye'nin uluslararası ticaret hacmi, krizin etkisinin olduğu 2009 yılı hariç sürekli artma eğilimindedir. Türkiye'nin APEC' ten gerçekleştirdiği ihracatın son yıllarda 2000'li yılların başına göre daha düşük düzeyde gerçekleştiği görülmektedir. Özellikle finansal krizin yaşandığı 2008 yılında ihracat en düşük düzeyde gerçekleşmiş, daha sonra eski düzeyine gelmiştir. Türkiye'nin APEC' ten gerçekleştirdiği ithalata bakıldığında ise, finansal krizin yaşandığı 2008 ve 2009

yıllarında en yüksek seviyeye ulaştığı ve kriz döneminden sonra genel olarak yüksek seviyelerde kaldığı görülmektedir.

Şekil 1: Türkiye'nin APEC' ten Gerçekleştirdiği Uluslararası Ticaret

Kaynak: www.wto.org verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1'de Türkiye'nin APEC' e göre oldukça fazla dış ticaret açığı vermesiyle birlikte 2008 yılından sonra genel bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu da Türkiye'nin finansal kriz sonrasında rotayı AB ülkeleri dışına çevirdiğini göstermektedir.

Türkiye'nin dünyaya ithalatında ilk sırayı bir APEC üyesi olan Rusya Federasyonu yer almaktadır. (www.tuik.gov.tr). 2018 verilerine göre en çok ithalat yapılan yirmi ülke arasında yer alan APEC üyesi ülkelerin toplam ithalat içindeki payları sırasıyla şöyledir: Rusya Federasyonu (%9,9), Çin (%9,3), Amerika Birleşik Devletleri (%5,5), Güney Kore (%2,8) ve Japonya (%1,8).

En çok ihracat yapılan yirmi ülke arasında ise üç APEC üyesi vardır. Bu ülkeler ve toplam ihracat içindeki payları sırasıyla şöyledir: Amerika Birleşik Devletleri (%4,9), Rusya Federasyonu (%2) ve Çin (%17). (www.tuik.gov.tr)

İhracat artışında en büyük pay Ortadoğu ve Afrika ülkelerine aittir. Türkiye'den bu iki bölgeye yapılan ihracat, bir yılda yaklaşık 6 milyar dolar olmuştur. AB ülkelerinin ihracattaki payı yüzde 4,8 azalmıştır. Türkiye'nin toplam ihracatı içinde AB'nin payı, yüzde 46,2'den yüzde 38,8'e inmiştir (<http://kdk.gov.tr>).

Ürün bazında bakıldığında Türkiye'nin APEC' ten ithal ettiği ürünler genel olarak doğal gaz, elektrik elektronik ürünleri, bilgisayar ekipmanları, ağır sanayi makineleri gibi yüksek katma değerli ürünler olup, APEC' e ihraç ettiği ürünler tarımsal ürünler, konserve, yapı malzemeleri gibi düşük katma değerli ürünlerdir ve bu nedenle ikili arasındaki dış ticaret açığı giderek Türkiye aleyhine artmaktadır (Erkekoğlu ve Yılmaz, 2019: 142). Bununla birlikte ABD ve Kanada açısından önem arz eden bir diğer nokta, bu ülkelere yaptığımız ihracatın niteliğidir. Başta ABD olmak üzere Çin, Hong-Kong, Japonya, Endonezya ve Kanada'ya ihraç ettiğimiz ürünler, Türkiye'nin geleneksel ihraç ürünlerinden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bu ülkelere Türkiye özelliği ve diğer ülkelere ihraç ettiğimiz geleneksel ürünlerden farklı ürünler ihraç

edebilmektedir. Nitekim ABD'ye 2009 yılı ihracatımızın %10'una yakını ileri teknoloji ürünleridir. Bu oran 2004 yılının 2 katıdır. Çin ve Kanada'ya ihracatta ileri teknoloji ürünlerin payı 2009 yılında 2004'e göre 3 kat artmış, aynı dönemde Hong-Kong'a orta teknoloji ihracatın payı %30 artış göstermiştir (DTM,: 21).

APEC dünyanın en geniş coğrafi bölgesini oluşturan Asya-Pasifik bünyesindeki dev ekonomiler sayesinde küresel ekonominin merkezi haline gelmiş bulunmaktadır. Bölgeye kayıtsız kalmak istemeyen Türkiye de son yıllarda Asya-Pasifik ülkeleriyle daha yakın ilişkiler kurmak için politikalar geliştirmektedir. Bilhassa ikili ilişkilere öncelik veren Türkiye'nin başta Çin, Japonya, Güney Kore, Hindistan ve Endonezya olmak üzere G20 ülkeleriyle sıcak temas kurduğu görülmektedir. (Çolakoğlu, 2013).

DTM'nin yaptığı bir çalışma Türkiye'nin Amerika ülkelerinden Kanada, Peru, Şili, Meksika ve Asya ülkelerinden Vietnam, Çin, Filipinler, Tayland, Malezya, Japonya, Kore ve Hong-Kong'un ithalatındaki payını artırabileceğini ortaya koymaktadır. Her ne kadar bu ülkelerle olan tamamlayıcılık değerlerimiz görece düşük ve aynı zamanda mesafe olarak Türkiye'ye uzak pazarlar olsa da bu etkilerden arındırdıktan sonra dahi Türkiye'nin bu pazarlarda potansiyel ihracat imkanının ortaya çıkması oldukça önemlidir.

Akçay ve Saygılı (2019) yaptıkları çalışmalarında Türkiye'nin ticari ortakları olan AB, NAFTA, ASEAN, APEC, Körfez İşbirliği Teşkilatı, Afrika Ekonomik Topluluğu arasında en yüksek ticaret hacmine sahip örgütün AB' den sonra APEC olduğunu ortaya koymuşlardır. DTM'nin yaptığı analize göre Asya ülkeleri özelinde Türkiye'nin sahip olduğu ihracat potansiyeli, Latin Amerika ülkelerine kıyasla daha fazladır. İhracatta potansiyel arz eden sektör sayısı ve bu sektörlerin toplam büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda ise karşımıza özellikle ABD ve Çin pazarları çıkmaktadır. Buna göre ABD'ye ihracatta Türkiye açısından potansiyel arz eden 111 sektör bulunmaktadır. (DTM: 25) Ayrıca Türkiye- ABD ticari ilişkileri artma eğilimindedir (Akgüloğlu, 2012: 14).

Çin'li firmaların Türkiye'de yatırım yapması, Türk finans sektörünü desteklemesi ve hızlı tren ağının Çinli firmalarca inşa edilmesi son bir yılda gerçekleşen önemli projeler arasındadır. Uzun yıllar Türkiye'nin Asya'daki en büyük ticari ortağı olan Japonya, bu konumunu son 10 yılda Çin, Güney Kore ve Hindistan'a kaptırmış durumdadır. Bunda elbette Japon ekonomisinin 1990'ların başından beri durgunluk yaşamasının büyük etkisi olduğu düşünülmektedir. ASEAN'ın önemli üyelerinden aynı zamanda G20 üyesi de olan- Endonezya, Türkiye'nin ilişkilerini geliştirmek istediği öncelikli ülkeler arasındadır. Son yıllarda gerçekleştirilen karşılıklı üst düzey ziyaretlerle ikili ilişkiler canlanmaya başlamıştır. 2012 yılında Türkiye'nin ilişkilerini geçmişe kıyasla en çok geliştirdiği ülke Güneydoğu Asya'nın petrol zengini küçük ülkesi Brunei olmuştur. Türkiye'nin ASEAN ile ilişkilerini geliştirme stratejisi çerçevesinde Brunei'nin Türkiye'ye güçlü destek vermesi de beklenmektedir (Çolakoğlu, 2013).

AB'YE ALTERNATİF OLARAK APEC

Türkiye-AB Dış Ticareti

Bazı AB üye devletlerinde mali sorunlar ve bütçe açıklarının ortaya çıkmasıyla Avrupa Birliği'nde finansal imkânların gerilemesi ve iç talebin daralması sonucunda, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ticari ilişkiler olumsuz yönde etkilenmiştir. Türkiye'nin AB ile gerçekleşen dış ticareti özellikle 2008 yılından itibaren azalmaya başlamıştır. Bu nedenle Türkiye'nin sınırlı büyüme potansiyeli olan AB yerine daha fazla büyüme potansiyeli olan pazarlara yönelmesi gerekmektedir.

Şekil 2' ye bakıldığında özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne olan ihracatının azaldığı gözlenmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden yaptığı ihracatın genel ihracat içerisindeki 2007 yılında yüzde 56,3 iken bu oran 2012 yılında yüzde 38,8'e düşmüştür. Aynı zaman zarfında, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden yaptığı ithalat yüzde 40,2 iken 2012 yılında bu oran yüzde 36,9 düşmüştür. Avrupa Birliği'ndeki talebin azalması durumu, Türkiye'yi yeni alternatif pazarlar aramaya yöneltmiştir. Nitekim 2008 yılından beri, Türkiye, Orta Doğu, bazı Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri ve Asya'da gelişmekte olan ülkeler ile ticari ilişkilerini daha da geliştirmeye önem vermiştir. Ancak, Türkiye'nin bu üçüncü ülkelerle dış ticaret ilişkilerini geliştirmesinin bir diğer önemli nedeni de, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliğini sağlayan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararının 16'ncı maddesi gereğince, Türkiye'nin, Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşmalarını da kapsayan tercihli gümrük politikasına uymakla yükümlü bulunması durumudur. Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle akdettiği serbest ticaret anlaşmalarına paralel olarak Türkiye'nin de söz konusu ülkelerle eş müzakereler yürütmesi ve kendi ticari çıkarlarını da koruyacak anlaşmalar akdetmesi önem taşımaktadır. (Akses, 2012: 4)

Şekil 2. Türkiye'nin Uluslararası Ticaretinde AB (28) Payı

Kaynak: www.trademap verilerinden elde edilerek oluşturulmuştur.

2002-2018 döneminde AB'den yapılan ithalat 2008 krizinin etkisiyle AB ülkelerinde yaşanan talep daralması sonucu ihracatın oldukça altında kalmış, 2015 yılından sonra fark kapanmaya başlamıştır. AB'ye yapılan ihracat da 2008 krizinden etkilenmiş, sonrasında bir ivme kazansa da ithalat seviyesine gelmiştir. APEC ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin ihracatında AB'nin payının giderek azaldığı ve 2015 yılında minimum seviyeye indiği görülmektedir. APEC' in payı ise genellikle istikrarlıdır ve kriz sonrasında neredeyse eski düzeyine geri dönmüştür.

Uluslararası Ticarete AB'nin Payının Azalması

1980'li yıllarda dünya ticaretinin yaklaşık %45'ini gerçekleştiren AB'nin sahip olduğu bu pay 1990'lı yıllardan itibaren azalmaya başlamıştır. 2009 yılı itibariyle AB dünya ticaret hakimiyetinin yaklaşık %20'sini kaybetmiş durumdadır. APEC ise diğer entegrasyonlardan farklı olarak 1980'den bu yana dünya ticaretindeki payını artırmayı sürdürmektedir. APEC' in ticari payı 1990'lı yıllarda AB'yi geçmiş 2009'da ise %43 olarak gerçekleşmiştir. APEC' in bu farkı

yaratmasındaki temel unsurlardan birisi ise bünyesinde gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkeleri de barındırıyor olmasıdır (İncekara, 2011: 13).

Şekil 3. Uluslararası Ticarete AB'nin Payı

Kaynak: www.wto.org verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 3'e bakıldığında AB'nin dünya ithalatındaki payının 2007' den itibaren genel olarak azalma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar bir toparlanmadan bahsedilebilse de 2000'li yılların başlarında ulaşılan seviyeye henüz ulaşamamıştır. Buradan hareketler AB'nin dünya ticareti içerisindeki payının azaldığı sonucuna varılabilir. Küresel kriz nedeniyle AB'nin yaşadığı darboğaz kendisini hem ihracatta hem ithalatta göstermiştir. APEC ile kıyaslandığında dünya ithalatında APEC' in payının AB'nin payından daha yüksek olduğu, hatta APEC' in ithalatının artış seyrinde olup, AB ithalatının ise düşme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Arap Baharı ile yaşanan gelişmeler ve özellikle Suriye ve Irak merkezli krizler yüzünden Türk dış politikasında enerjinin büyük oranda Ortadoğu'ya harcanması Türkiye'nin uzun vadeli bir Asya-Pasifik stratejisi için atması gereken adımlar için yeterince zaman ve kaynak ayıramamasına neden olabilir. (Çolakoğlu,2013) Diğer bir gerekçe olarak uzun vadede APEC ile gerçekleşecek dış ticaretin artmasında Papua Yeni Gine, Peru, Myanmar, Meksika, Laos, Brunei gibi ülkelerin büyük potansiyeli olduğu ortaya konmuştur (Karagöz ve Saray, 2010:25). Şimdi bu durumun nedenlerini inceleyelim. Türkiye'nin potansiyeli kullanması ve yüzünü APEC' e çevirmesi için bazı sebepler mevcuttur.

SONUÇ

Küreselleşen dünyada entegre olmuş ülkeler uluslararası ticaret vasıtasıyla birbirini hem olumlu yönde hem de olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim finansal kriz nedeniyle bir ülke ya da ülke grubundaki ekonomik gerileme bu ülkelerle ticaret yapan ülkelerin dış ticaret hacmini etkileyebilmektedir. 2008 finansal krizi sonrası talep daralması yaşayan Avrupa ülkeleri Türkiye' ye olan ithalat talebini de kısmak zorunda kalmıştır. İhracat gelirleri azalan Türkiye, söz konusu ticareti başka ülke ya da ülkelere kaydırabilmek için alternatif Pazar arayışına girmiştir.

Uluslararası ticarete en önemli payı aldığı için en önemli ekonomik birlik olan APEC, Türkiye'nin alternatif pazarı olma konusunda ilerleme kaydetmiştir. Nitekim 2008 yılından sonra gerileyen AB ile dış ticaret APEC ile doldurulmaya çalışılmıştır.

Son yıllarda dünyada yaşanan gelişmeler dikkate alındığında dünyanın en büyük güçlerinden biri olan Avrupa Birliği'nin bütçe açıkları ve mali sorunları nedeniyle uluslararası ticarete gerek ihracat gerek ithalatta payının azaldığı görülmektedir. Uzmanların da belirttiği gibi önümüzdeki yıllarda büyüme sıkıntısıyla karşılaşılacağı tahmin edilen AB yerine başka ticaret ortaklarıyla ilişkilerimizi arttırmak gerekmektedir.

Dünyanın en önemli iki ekonomisi, ABD ve Çin' i bünyesinde bulunduran APEC; dünya nüfusunun yüzde kırkını, dünya milli gelirinin yarısından fazlasını ve uluslararası ticaret hacminin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. APEC bünyesindeki ekonomilerin büyüme potansiyeli, AB'nin Türkiye'nin uluslararası ticaretinde payının azalması, Türkiye'nin APEC ile ticari ilişkilerinin artırması gerektiğine ilişkin önemli nedenlerdir. Uzun vadede büyüme potansiyeli ve ticaret hacmi oldukça cazip olan APEC ile ilişkilerin daha stratejik bir biçimde ele alınması ve tüm APEC ülkeleriyle ilişkilerin sıklaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, M.S. (2003). Dünya Ticaretinde Globalleşmenin Siyasal Sonuçları: Kıbrıs ve Irak, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 18(1): 1-9.

Akçay, F. ve Saygılı, F. R. (2019). Türkiye'nin Bölgesel Ekonomik Örgütlerle İhracatı Üzerine Çekim Modeli Uygulaması, AB Dışında Alternatifler Mümkün mü?, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(2): 193-214.

Akgüloğlu, S. (2012). Türkiye-ABD Arasındaki Ekonomik ve Ticari İlişkiler-Fırsatlar, *T. C. Şikago Ticaret Ateşeliği*, s.1-64: 14.

Akses, S. (2012). Ekonomik Kriz Sonrası Dış Ticaret İlişkilerinin Gelişimi, *İKV Değerlendirme Notu*: 1-6.

Altundal, V. ve Somucu, K. (2016). Bölgesel Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı Sorunu, *JEPBIR*, 2(2): 19-149.

The APEC Region Trade and Investment (2012). *Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade*.

Başar, H. (2012). Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Ekonomik Sorunlar Dergisi, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) http://www.mfa.gov.tr/asya-pasifik-ekonomik-isbirligi-APEC_.tr.mfa), [Erişim Tarihi: 14.12.2019].

Çolakoğlu, S. (2013). Türkiye'nin Asya Pasifik Açılımı: Bir Ufuk Turu, *Analist*, Ocak.

Erkekoğlu, H. and Yılmaz, B. (2019). Investigation of Foreign Trade Between Turkey and Member Countries of Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) with Gravity Model, *Journal of Yasar University*, 14(54): 141-151.

İncekara, A.(2011). Küreselleşme, Büyüme ve Ekonomik Entegrasyonlar: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 61(2): 1-24.

Karagöz, K. ve Saray, M. O. (2010). Trade Potential of Turkey with Asia Pacific Countries: Evidence from Panel Gravity Model, *International Economic Studies*, 36(1): 19-26.

Linfei, Z. and Wei, R. (2011). Chine-US Relations: Washington's Asia Strategy Could Destabilize The Entire Asian Pacific Region, *Global Research*, December 26, <http://www.globalresearch.ca/china-us-relations->

Öztürk, M.B.E. (2016). *Uluslararası Ekonomik Entegrasyonlar ve Kuruluşlar*, (1.basım), Bursa: Ekin Yayınevi.

Reardon, J., Kling, N.D., Mc Corkle, D.E., Miller, C. (2002). The Formation of Regional Trade Blocs: A Theoretical Perspective Using Game Theory, *American Business Review*, 20 (1): 91–99.

Seyidoğlu, H. (1991). *Uluslararası İktisat*, (8.baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Seyidoğlu H.(2013). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama* (19. baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

T.C. Dış İşleri Bakanlığı, *Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC)* <http://www.mfa.gov.tr/asya-pasifik-ekonomik-isbirligi-forumu.tr.mfa>, [Erişim Tarihi: 04.11.2012].

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (2012). <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-2012-ihracat-verileri/12>, [Erişim Tarihi: 05.11.2012].

T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Küresel Ticarete Türkiye'nin Yeniden Konumlandırılması, Dış Ticarete Yeni Rotalar*.

T.C. Kalkınma Bakanlığı(2013). *Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler*:1-54.

The World Factbook (2013). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields>, [Erişim Tarihi: 6 Aralık 2019].

Türk, F. (2012), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği, *AFASAM*, Mart.

www.tuik.gov.tr, [Erişim Tarihi: 21 Ekim 2019].

www.wto.org, [Erişim Tarihi: 10 Aralık 2019].

www.trademap.org, [Erişim Tarihi: 25 Aralık 2019].

www.apec.org, [Erişim Tarihi: 3 Aralık 2019].